

שופטים ב

ועד"ז בנוגע למנין המצות: כשם ווי ער איז מדייק צו געבן דעם מספר כללי פון אלע מצות של תורה (ווי בסוף ההקדמה — לפני מנין המצות), ומנין מצות התורה הנהוגות לדורות שש מאות ושלש עשרה מצות מהם מצות עשה מאתים וארבעים ושמונה סימן להם כו' ומהם מצות ל"ת שלש מאות וששים וחמש כו' און ער איז עס חוזר וכופל בכמה מקומות — אזוי רעכנט ער אויס בראש כל "הלכה" דעם מספר כללי פון די מצות און אויך דעם מספר פרטי דעשה ול"ת וואס די הלכה אנהאלט אין זיך. ולדוגמא — הלכות יסודי התורה: "יש בכללן עשר מצות שש מצות עשה וארבע מצות ל"ת (און איז ממשיך) וזהו פרטן כו'": און ער איז חוזר ומסכם בסיום פון יעדן פון די י"ד ספרים — דעם מספר כללי ופרטי פון די מצות שבו (ולדוגמא בסו"ס המדע: „נמצאו כל המצות הנכללות בספר זה חמש ושבעים שש עשרה מהם מצות עשה ותשע וחמשים מצות לא תעשה“).

ועפכ"ז פאדערט זיך ביאור — פאר-וואס שרייבט דא נישט דער רמב"ם (און מען געפינט אויך נישט אז דער רמב"ם זאל ערגעץ אין ספרו היד אנגעבן) דעם

א. נאכדעם ווי דער רמב"ם רעכנט אויס בפרטיות אלע מצות (אין דער הקדמה פון ספרו יד החזקה), איז ער ממשיך: אלה הם תרי"ג מצות שנאמרו לו למשה בסיני הן וכללותיהן ופרטותיהן כו' ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מ"ת וקבעו אותם נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית תשעה באב ועירובין ויידים כו' כל אלו המצות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם שנאמר: לא תסור מן הדבר וכו'.

וצריך ביאור: אלץ וואס דער רמב"ם שרייבט איז בתכלית הדיוק, און ווען ער ברענגט בחיבורו כמה ענינים איז ער זיי מסכם² ומפרט — ווי מ'געפינט עס לכל לראש בנוגע כללות חבורו: ער איז זיך נישט מסתפק מיט דעם וואס ער איז מקדים³, „וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה“, נאר ער איז זיי מונה וסופר (נאכן אויסרעכענען די מצות) „וראיתי לחלק חיבור זה לארבעה עשר ספרים“, און איז מבאר דעם תוכן פון יעדן ספר ושמו און וויפל הלכות יעדער ספר אנטהאלט (ווי בספר המדע: הלכותיו חמש וזה סדרן הלכות... תשובה⁴).

של ארבעה עשר ספרים אלו שמונים ושלש הלכות. אבל מ"ש בסוף כמה ספרים — מספר כל הפרקים שבכל הלכה וסכום הכולל שבכל הספר — צ"ע אם הוא מהרמב"ם (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 231 בזה"ג להערה 26).

(5) ולהעיר דכפי הנראה מכמה כת"י ודפוסים וכן מצילות כ"ק דהרמב"ם (נדפס ברמב"ם הוצאת שוליצנגער בסופו) חזר וכתב כל ההלכות שבכל ספר — בריש כל ספר: וכל מנין המצות על סדר ההלכות — בריש כל הלכה והלכה.

(1) פרשתנו יו, יא. וצ"ע שלא הזכיר הרמב"ם כאן גם העשה שבוה — אף שהביאו והדגישו בכ"מ. ראה לקמן בפנים ס"ג.

(2) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות לד.
(3) בסוף הקדמתו לספר היד — לפני מנין המצות.
(4) ועד"ז כתב בסוף הקדמתו (אחרי שמפרט כל הי"ד ספרים והמצות שבהם): ונמצאו כל ההלכות

מספר פון די מצות וועלכע זיינען מדברי סופרים?⁶

ב. אין ספר המצות זאגט דער רמב"ם (ווען ער פרעגט אויפן דעת הבה"ג וועלכער רעכנט געוויסע מצות דרבנן אין מנין המצות): „אם נמנה כל עשה דרבנן וכל לא תעשה דרבנן יהי זה עולה לאלפים רבים“.

מ'קען אבער ניט זאגן אז מטעם זה זאגט ניט דער רמב"ם דעם מספר פון מצות דרבנן, ווייל:

א) אדרבה, וויבאלד דער מספר איז אזוי גרויס, איז דאך נאכמער נויטיק צו זאגן זייער מספר, ווארום דאס העלפט זיי אלע צו וויסן און געדענקען⁷ (נאכ-מער: ע"פ דברי הרמב"ם⁸ לגבי די תרי"ג מצות, דעם טעם וואס ער איז זיי מפרט ומונה בכל הלכה והלכה — כדי „להשמר שלא יעדר ממנו דבר שלא אדבר בו ובזכרי כל המצות במספר הייתי בטוח מזה“ — איז שייך און נויטיג אויך (און נאכמער) לגבי מצות דרבנן).

ב) ועיקר: די שאלה פארוואס ער ציילט זיי ניט איז וועגן די מצות דרבנן בכללותן, ע"ד ווי דער רמב"ם רעכנט זיי דא — „כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותענית תשעה באב ועירובין וידיים“, און ניט בנוגע זייערע פרטים. ועוד ועיקר — די שאלה איז בנוגע א באזונדער סוג אין ד"ס גופא: די מצות וואס זיי האבן מחדש ומתקן געווען — ניט די גזירות

(6) ע"ד שמנאום בכמה ספרים — ראה לקמן

הערה 12, 46.

(7) שורש א בסוף.

(8) ראה יד מלאכי שם. ובאגרת תח"מ להרמב"ם קרוב לתחלתו: וכללנו במספר ואמרנו שהם עשרים וארבעה מיראתנו שמא יחסר אחד מן המעתיקים מן המספר אחד ויאמר האומר שלא זכרנו אותו.

(9) בהקדמתו לספר המצות.

וסייגים וואס זיי האבן צוגעגעבן און אריינגעגעבן אין די מצות דאורייתא, אדער מנהגות וכיו"ב¹⁰:

און דער סוג פון מצות מד"ס איז דאך במספר מוגבל ומועט. ובכ"מ¹¹ ווערן גערעכנט ז' מצות דרבנן — ותו לא¹².

ג. לכאורה קען מען דאס מבאר זיין ע"פ דברי הרמב"ם עצמו:

דער רמב"ם זאגט אז „כל מה שצוונו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צוה . . לעשותו והוא אמרוי על פי התורה אשר יורוך וגו' והזהירונו יתברך מעבור דבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו, ואמרו לא תסור“¹³, און ווי ער איז מאריך בזה בריש הלכות ממרים.

(10) ראה רמב"ם ריש הל' ממרים.

(11) ש"ה שטז, סע"א בשם „קדמונים“. כתר תורה (לר"ד ויטאל) הובא בתורת העולה להרמ"א ח"ג פל"ח. וראה בפרטיות בהנסמך בסה"מ תשי"ח ע' 165. לקו"ש חכ"א ע' 401 ואילך. אמנם הכלל המבואר שם (מספר „מצות השם“) דאין נכנסין במנין אלא אלו שתקנו חז"ל לברך עליהם ושאינו להם עיקר מן התורה (ושהן בקום ועשה) — לא יתכן לומר על כל אלו שהרמב"ם מונה כאן, כי „תענית תיב" אין מברכין עליו ואינו בקום ועשה. ולהעיר דבה"ל ברכות (פי"א ה"ג) — דלקמן בפנים ס"ג) הזכיר בהמצות שהן מד"ס, גם הדלקת נר בשבת. ואכ"מ.

(12) ובסמ"ג (ח"ב) בסוף רמזי מ"ע כתב: אחרי כן בארנו חמש מצות מד"ס והם כו'.

ולהעיר מ"ש בסוף חלק המ"ע „אחרי שסיימנו מ"ע של תורה נחל לבאר מ"ע שהם מד"ס . . והם חמש מצות" — אף שלדעתו ישנם עוד, וכמו שמשימש שם „וכבר בארנו מצות נטילת ידים שהיא מד"ס“.

וידוע שנכלל — הסמ"ג הלך בעקבות הרמב"ם (יד מלאכי כללי הרמב"ם כו' הסמ"ג אות מו).

(13) לשון הרמב"ם בסה"מ שורש א. וראה גם

(*) וראה לקמן שם שבריש כל מצוה (אחרי מצוה הא') מציין מספרה: המצוה השנית: המצוה השלישית כו'.

און ווי דער רמב"ם¹⁸ איז מסביר דעם נוסח הברכה „אשר קדשנו במצותיו וצונו" בא מצות דרבנן: „והיכן צונו בתורה, שכתוב בה' אשר יאמרו לך תעשה, נמצא ענין הדברים והצען כך הוא אשר קדשנו במצותיו שצויה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה וכן שאר כל המצות שמדברי סופרים".

קומט אויס¹⁹, אז די מצות דרבנן זיינען ניט איינגעטיילט אין באַזונדערע מצות, נאר אלע מצות זיינען (נכלל אין) איין מצוה — „לשמוע כו" און „לא תסור".

נאכמער זאגן מפרשים²⁰, אז כשם ווי איסורי דרבנן זיינען (לכמה דיעות²¹) ניט איסורי חפצא, נאר איסורי גברא²², עד"ז איז עס אויך ביי די מצות מדרבנן, אז זיי זיינען ניט אין דער חפצא, נאר זיי זיינען א חיוב אויפן גברא.

ועפ"י יש לומר, אז דערפאר זאגט ניט דער רמב"ם א מספר מצות דרבנן, ו' מצות וכיו"ב, כדי מדגיש זיין דאס גופא, אז מצות דרבנן זיינען ניט אויסגע-טיילט יעדערע בפ"ע אלס א באַזונדערע מצוה, ס'איז ניט חל א באַזונדערע שם „מצוה"²² אויף יעדער מצוה מדברי

דער רמב"ן¹⁴ איז משיג אויף די דברי הרמב"ם און פרעגט כו"כ קשיות, וביניהן: אויב אויף יעדער מצוה שמד"ס איז דא א לאו און עשה האט מען גע-דארפט מחמיר זיין אין אלע ענינים מדרבנן וויבאלד אז זיי זיינען חיובים מן התורה — פארוואס געפינט מען כמה חילוקים בהלכה צווישן א מצוה דאר-רייטא און א מצוה מד"ס?

איינער פון די תירוצים שבזה אין מפרשים¹⁵: בשעת מאיז ניט מקיים א מצוה דרבנן אדער מאיז עובר אויף אן איסור מד"ס איז מען (לדעת הרמב"ם) ניט עובר אויף דער מצוה פון „על פי התורה אשר יורוך" אדער אויפן לאו „לא תסור", נאר בלויז דאן ווען מען איז ניט מקבל די מצוה אדער דעם איסור דרבנן, ווען ער איז ניט מודה אין דברי חכמים.

דאס הייסט: די מצוה „על פי התורה אשר יורוך" און דער לאו פון „לא תסור" איז ניט דעם עצם טאן אדער נישט טאן דאס וואס די חכמים האבן מתקן גע-ווען, נאר¹⁶ די מצוה איז „לשמוע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל"¹⁷ — א חיוב צו פאלגן די חכמים.

לשונו בהקדמת הדין — הובא בתחילת השיחה. סהמ"צ ומנין המצות שבריש ס' היד — מ"ע קעד ומל"ח שיב.

(14) בהשגותיו לשרשים שם. וראה גם חינוך מצוה תצו.

(15) ראה בהבא לקמן אנציקלופדי' תלמודית ערך דברי סופרים ס"ד. וש"נ. שדיח כללים מערכת אליף ס' שטט, מערכת למ"ד כלל וא"ו. וש"נ. ובכ"מ.

(16) ראה גם צפצ"נ על הרמב"ם כאן. ובמכתבי תורה מכתב רכה בתחלתו.

(17) ל' הרמב"ם במנין המצות שבריש ס' היד מ"ע קעד. ובהמצות שבריש הל' ממרים כתב „לעשות על פי התורה שאמרו לנו ב"ד הגדול". ובסהמ"צ כתב (וכ"ה בחינוך מצוה תצה) ב' הענינים: לשמוע . . ולעשות. ואכ"מ.

(18) הל' ברכות פ"א ה"ג. וראה שם פ"ז ה"ב.
(19) ראה צפצ"נ שבהערה 16. וביאר עפ"י הא ד"ירושלמי סוכה פ"ג על הך דסוכה דף מ"ז (ע"א) על מצות זקנים ר"ל דנוסח הברכה כך הוא דלא כרש"י (סוכה שם ד"ה מכאן ואילך).
(20) ראה אתון דאורייתא כלל י"ד.
(20*) ראה השק"ט באתון דאורייתא שם. בית האוצר מערכת א' כלל קכב. ובכ"מ.
(21) וצ"ע איך ליישב עפ"י משיב בתניא רפ"ח „ואפילו הוא איסור דרבנן". ועד"ז בכ"מ. — וראה שיחות אחש"פ (ושלאח"ז) תשל"ו. ועוד.
(22) ראה דברי המג"א לסהמ"צ שם בתחלתו.

כשלעצמן ניט קיין דברי תורה²⁷, משא"כ די תקנות ומצות דרבנן זיינען (בכללות כל אחת מהן) א טייל פון הלכות ודברי תורה: און וויבאלד אז זיי זיינען א חלק (ועיקר²⁸) פון תורה שבע"פ, איז מובן אז אויך קיומן (ווי קיום מצות מקרא מגילה, עד"מ) איז אויך ע"פ תורה (מדאורייתא) א מעשה של מצוה²⁹, ניט בלויז א קיום פון דעם ציווי (הכללי) לשמוע דברי חכמים.

(ב) עכ"פ קען מען ניט זאגן אז דאס איז כוונת הרמב"ם דא מדגיש זיין אט דעם ענין אין מצות דרבנן, ווארום דער רמב"ם איז דאך ווייטער ממשיך און בא- ווארנט ווי די מצות „אינם תוספת על מצות התורה“

[ווי: אם הוסיפו ב"ד כו' דרך תקנה או דרך הוראה כו' אין זו תוספת שהרי לא אמרו שהקב"ה צוה לעשות עירוב או לקרות מגילה כו' ואילו אמרו כן היו מוסיפין על התורה אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם ב"ד תקנום וצו לקרות המגילה בעונתה כדי כו'³⁰].

ואת"ל תירוצ' הנ"ל איז דאך דאס מלכתחילה קיין קשיא ניט: דער רמב"ם

סופרים, היות אז די אלע מצות זיינען נכלל אין איין מצוה — פאלגן די רבנן און „לא תסור“ מדבריהם.

וע"ד ווי דאס איז, להבדיל, ביים אויספאלגן (שזהו ציווי השו"ע) הוראות הרופא, וואס מאיז זיי מחוייב מקיים זיין מצד דעם ציווי „ונשמרתם מאד לנפשו- תיכם“²³ — טיילט מען ניט פאנאנדער יעדער מעשה ופעולה וזהירות אלס א באזונדער (קיום) מצוה

ויתרה מזו — ע"ד קיום הפרטים פון מצות כיבוד אב ואם²⁴, וכיו"ב.

ד. מען קען אבער אזוי ניט פאר- ענטפערן, ווארום

[נוסף על זה אז עס לייגט זיך ניט צו זאגן אז דער רמב"ם זאל משנה זיין פון דרכו וסדרו בכל הספר כולו (וואס ער איז סופר ומונה די פרטי הדברים והענינים, און זאגט אויך זייער סך-הכל), בלויז בכדי צו מרמז זיין ענין הנ"ל (ובפרט אז דאס איז אז ענין עקרי וואס ער האט עס געדארפט זאגן בפירושו²⁵ באיזה מקום בספרו) — איז]

(א) די עצם הנחה, אז ביי די מצות ואי- סורים דרבנן איז (לדעת הרמב"ם) די מצוה ניט די מעשה נאר די שמיעת דברי חכמים, איז צע"ג — וכדמוכח אויך פון דעם וואס ניט אלע לערנען אזוי בדעת הרמב"ם²⁶ —

דאס איז כלל ניט בדומה צו הוראות הרופא הנ"ל, וואס סוף-סוף זיינען זיי

(23) ואתחנן ד, טו.

(24) ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם שורש א (ט),

(ב) במה שהשיב על א' מהשגות הרמב"ן.

(25) אף שבכלל אין דרכו להביא חידושים בספרו

(יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה'),

אבל נדויו ה"ז הסברה עיקרית.

(26) ראה אנציקלופדי' תלמודית שם.

(27) ומשתנים מזמן לזמן ואפילו ממקום למקום.

(28) ראה לשון הרמב"ם ריש הל' ממרים.

(29) ראה דרשות הר"ן דרוש ז. וכן בדרוש ה

נוסחא ב (הובא גם באהות' שה"ש כרך ב ע' תסג.

רד"ה מאי מברך בשה"מ פר"ת: ה"ש"ת). וכ"ה לפי

הבנת הרמב"ן בדברי הרמב"ם.

(30) ובהל' ממרים (פ"ב ה"ט) מתרץ בנוגע

לגזירות ב"ד — ראה ראב"ד וניכ' הרמב"ם שם, וכאן

מתרץ ומבאר בנוגע לתקנות, היינו (בעיקר) מצות

עשה מד"ס. ולהעיר מסיים לשונו כאן, ועד"ז היא

כל מצוה ומצוה שהיא מדברי סופרים בין עשה בין

לא תעשה. כן להעיר דשם מדייק „שלא להוסיף על

דברי תורה ולא לגרוע מהן . . בין בתורה שבכתב

בין בתורה שבע"פ, ואילו כאן מדייק „ואינם תוספת

על מצות התורה“: ללא להוסיפה למצות התורה“.

ואכ"מ. וראה לקמן הערה 33.

ומצוה מאלו פירושין ודקדוקין . . כל אלו המצות שנתחדשו חייבים אנו לקבלם ולשמרם כו", ד.ה. זיי זיינען אנדערע באזונדערע מצות³⁴ (ניט קיין פרטים הכלולים אין דער מצות התורה לא תסור) וועלכע זיינען אין דעם זעלבן סוג וגדר פון די פריערדיקע תרי"ג מצות התורה, נאך זיי זיינען „נתחדשו אחר מ"ת כו". און דעריבער פאדערט זיך גלייך צו באווארענען, אז אעפ"כ „אינם תוספת על מצות התורה“.

והדרא קושיא לדוכתא: פארוואס זאגט ניט דער רמב"ם דעם מספר פון די „מצות אחרות שנתחדשו“?³⁵

ה. ויש לומר הביאור בזה:

אין דעם וואס דער רמב"ם איז מדייק וחוזר ומונה דא דעם מספר מצות דאורייתא

[סיי בתחילת דבריו „אלה הם תרי"ג מצות כו", און אזוי אויך בהמשך דבריו וואו ער איז מסביר (כנ"ל) ווי מצות דרבנן „אינם תוספת על מצות התורה ועל מה הזהירה תורה לא תוסף עליו

גופא איז דאך מדגיש (דערמיט וואס ער זאגט ניט קיין מספר פון מצות דרבנן) אז מצות דרבנן זיינען ניט צוטיילט אלס באזונדערע מצות, נאך זיי אלע זיינען איין כללית/דיקע מצוה דאורייתא, פאָלגן די רבנן און לא תסור מדבריהם, איז דאך מובן בפשטות אז עס איז ניטא קיין קס"ד אז ס'איז צוגעקומען עי"ז א הוספה אין מספר המצות³¹, און ער דארף ניט פארענטפערן ווי „אינם תוספת על מצות התורה“ און ס'איז ניט קיין סתירה צו „לא³² תוסף עליו“³³.

וע"כ צ"ל, אז דערפון גופא וואס דער רמב"ם דארף דא גלייך באווארענען אז „אינם תוספת על מצות התורה“, איז מוכח אז, אדרבה: תוכן דבריו דא וועגן מצות דרבנן איז אז זיי זיינען (ניט א קיום פון איין מצות התורה — שמיעת דברי חכמים, נאך פארקערט) נאך מצות (בדומה צו מצות התורה), וואס יעדער מצוה איז מען מחוייב מקיים זיין — חיוב ע"פ תורה.

וכדמוכח אויך פון דיוק לשונו „אלה הם תרי"ג מצות . . ויש מצות אחרות שנתחדשו אחר מ"ת . . ויש לכל מצוה

(34) ועפ"ז יומתק זה שהרמב"ם כאן מקדים מקרא מגילה ונר חנוכה לעירובין וידיים, אף שעירובין וידיים הם מתקנות שלמה ובי"ד (עירובין כא, א. רמב"ם הל' עירובין פ"א ה"ב ואילך. הל' אבות הטומאות פ"ח ה"ח) — לפני תיקון מקרא מגילה כו'

— כי במגילה וחנוכה מודגש יותר דהוי „מצות בפני עצמן“ — ראה חזקוני מהרש"א מגילה יד, א ד"ה חזן.

(35) וכמ"ש ב.מנין המצות על סדר הרמב"ם בסוף ספר זמנים „נמצאו כל המצות של תורה הנכללות בספר זה חמש ושלשים י"ט מהם . . ויש בו ג' מצות מדברי סופרים, והיינו הל' עירובין (דכ"ש) שם בתחלת ההלכות „מצות עשה אחת והיא מד"ס ואינה מן המנין“ והל' מגילה וחנוכה (דכ"ש) בריש ההלכות „יש בכלל ב' מצות עשה מדברי סופרים ואינם מן המנין“.

(31) ועיין אגה"ס ס"ט (קנ, סע"א): והנה ד' מצות דרבנן אינן נחשבות מצות בפני עצמן שהרי כבר נאמר לא תוסף אלא הן יוצאות ונמשכות ממצות התורה וכלולות בהן במספר תרי"ג.

(32) ראה יג, א.

(33) להעיר מההשגת הראב"ד הל' ממרים שם לגבי סייגים וגזירות — וראה רדב"ז שם. מניח מצוה תנן בתחלתה (נב, רע"א). ועיין בהמשך הדברים במניח שם „כמה מצות שהוסיפו חז"ל כגון נר חנוכה ונט"י וכדומה שהם דברים חדשים ולא הוסיפו במצות התורה נראה דודאי לא שייך בית כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות הן בקום ועשה כו' ולא דאיתו בדברי הראשונים שיהי' זה ככלל זה ויתרצו הדברים כי הלאו הזה אינו אלא כו". וצ"ע שכנראה נעלם ממנו לפי שעה — דברי הרמב"ם כאן בסוף מנין המצות!

ולא תגרע ממנו שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוהו במצוה זו להוסיפה למצות התורה או לחסר אחת מאלו השש מאות ושלשה עשרה מצות⁽³⁶⁾].

און זאגט ניט קיין מספר אין די מצות מד"ס — אין דעם גופא דריקט זיך אויס דער חילוק צווישן מצות של תורה און מצות דרבנן:

די מצות דאורייתא זיינען במנין ומספר מסויים וקבוע — מ'איז אָנגע-זאָגט געוואָרן „לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" ובלשון הרמב"ם³⁶ „דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר³⁷ את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו".

משא"כ מצות דרבנן זיינען, כלשון הרמב"ם „מצות שנחדשו", וואס די רבנן בכח התורה זיינען מחדש „כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (ווי דער רמב"ם זאָגט אין הלכות ממרים³⁸).

ד.ה. זיי זיינען — דער היפך פון א באשטימטער צאל. במילא קען דער רמב"ם ניט זאָגן קיין מספר אויף די מצות דרבנן, קביעות מספר איז שייך נאָר ביי די מצות דאורייתא, ניט ביי מצות דרבנן.

ו. נאכמער: וויבאלד עס ליגט אויף די חכמים אַ חיוב לעשות סייג לתורה (בלשון הרמב"ם³⁹) „לפי מה שהשעה

צריכה" — קען דאָך זיין אַז עס זאָל קומען א „שעה" ווען עס פאָדערט זיך צו מוסיף זיין נאָך גזירות תקנות ומנהגות, מצות דרבנן — און דעמאלט ליגט אויף די חכמים אַ חיוב צו מוסיף זיין און אַ חיוב על בני לקיימן — די הוספות — מצד „לא תסור" און „לשמוע".

און אע"פ אַז לפועל קען איצט ניט צו-קומען קיין נייע מצות דרבנן, ווייל ס'איז ניטאָ קיין ב"ד הגדול וואָס האָט דעם כח צו מוסיף זיין תקנות כו' — איז שתי תשובות בדבר:

ערשטנס, דאָס בייט ניט דעם גדר פון מצות דרבנן, וויבאלד אַז ע"פ הלכה איז דאָ אַן אפשרות מוסיף זיין אויף די מצות אריב ס'זאָל אויפשטיין אַ ב"ד הגדול, ובפרט לעת"ל, ווען „ואשיבה שופטיך כבראשונה"⁴⁰ —

וע"ד ומעין דעם ביאור הרמב"ם (אין ספר המצות שלו⁴¹) איז דעם טעם פאַר-וואָס ער רעכנט צווישן די מצות אויך די מצוה פון השמדת ז' אומות — אע"פ אַז דאָס איז ניט אַ מצוה וועלכע איז נוהגת לדורות (וואָס אַזעלכע מצות רעכנט ניט דער רמב"ם במנין המצות) — וז"ל⁴²: „הענין שנסייתם בהשגת מטרתו בלי שיהא אותו הדבר תלוי בזמן מסויים אין אומרים בו אינו נוהג לדורות, לפי שהוא נוהג בכל דור שבו נמצאת אפשרות אותו הדבר . . כללו של דבר אתה צריך להבין ולהתבונן בהבדל בין המצוה ובין הדבר אשר נצטוה עליו כי יש שתהא נוהגת לדורות אלא שהדבר שנצטוה עליו כבר נעדר בדור מן הדורות כו'";

(36) ה"ל יסוה"ת רפ"ט (וראה שם בהמשך ההלכה). וראה ה"ל מעשה הקרבנות ספ"ב. ה"ל מלכים פ"א סה"ג.

(37) פ' ראה שם (ושם: תשמרון).

(38) פ"א ה"ב.

(39) ה"ל ממרים שם.

(40) ישע"א, כו.

(41) מ"ע קפז.

(42) בהעתיק קאפא. ולפינו — בשינוי לשון.

ז. אע"פ אז בכמה ספרים ווערן די מצות דרבנן גערעכנט מיט א מספר קבוע — ז' מצות דרבנן⁴¹ — און דער מספר ז' איז בדיק ובדוקא,

וכידוע אז די ז' מצות דרבנן ביחד מיט די תרי"ג מצות דאורייתא איז דער מספר מדויק תר"ד, כתר תורה⁴² [ומהאי טעמא געפינט מען אז די „עשרת“⁴³ הדברות (וואס) כוללים כל התורה כולה (איז אין זיי דא) תר"ך אותיות, תרי"ג אותיות בכל אות נרשם⁴⁴ מצוה אחת מתרי"ג מצות וז' אותיות היתרות הם⁴⁵ ז' מצות דרבנן כמ"ש הקדמונים] —

בירוש' סנה' פ"א היג, ובאת לרבות ב"ד שביבנה". ועד"ז בספרי פרשתנו יז, ט (כפ"י ר"ה שם). וראה צפ"ע לירוש' שם.

אבל ברמב"ן בהשגות לסהמ"צ מ"ע קנ"ג, שדין ב"ד הגדול הוא בלשכת הגזית דוקא (וראה לב שמח שם). וראה בארוכה מרגינתא טבא לסהמ"צ שרשים שם (אות ה'). מנ"ח מצוה תצו. ועוד.

46) בכמה דפוסי החינוך (אשר במנין המצות הולך בעקבות הרמב"ם). אחרי שמפרט (בתחלת הספר) כל התרי"ג מצות, כותבני: ואלו ז' מצות דרבנן כו'. אלא שבכמה דפוסים (עם מנ"ח) ליתא, וכן ליתא בדפוסים הראשונים שהחינוך (ראה בהוצאת שעוועל).

47) כ"ה גם בחינוך⁴⁸ שבהערה הקודמת.

48) לשון השל"ה (וראה גם ספר תורת העולה)

שבהערה 11. וראה הערות הבאות.

49) וראה ספר כתר תורה (שבהערה 11) — שמפרט כל התרי"ג מצות (וז' מצות דרבנן) בכל אות מעשה"ד.

50) ראה הערה הקודמת.

בבעה"ט יתרו כ, יד (וכן בס' זהר הרקיע (להרשב"ץ) בהקדמה קרוב לתחלתו ובעוד ספרים) נמצא ג"כ ענין הנ"ל — שבעשה"ד יש תר"ך אותיות

ועד"ז בנדו"ד: אע"פ אז בפועל (איצט) איז ניטא די מציאות פון אזא ב"ד וואס קען מחדש זיין א מצוה, איז אבער דא די הלכה ומצוה שבזה, א ב"ד וואס קען מחדש ומוסיף זיין מצות דרבנן בזה"ז.

והשנית קרוב לומר אז לדעת הרמב"ם קענען בפועל נתחדש ווערן תקנות (אין) גדר פון מצות דרבנן) אויך ווען ס'איז ניטא קיין ב"ד הגדול, והוא ע"פ דברי הרמב"ם בהקדמתו לספר היד: „כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם (אע"פ אז דער „בית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא“) הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם כו'". ומזה, אז א תקנה ומנהג וואס „הסכימו עליהם כל ישראל“ האבן בכל הזמנים דעם תוקף פון א מצוה דרבנן.

ובפרט לפי דעת הרמב"ם, אז עס קען זיין ווען „הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם“⁴⁹, עס זאל ווערן א ב"ד של דיינים סמוכים⁴⁸ מיטן תוקף פון ב"ד הגדול (און דער חיוב „לשמוע מכל ב"ד הגדול“⁴⁷ איז ניט פאר-בונדן כלל מיט דעם וואס דער ב"ד גע-פינט זיך בלשכת הגזית⁴⁵).

(*) ראה חינוך בסוף הקדמתו. שם (בפנים הספר)

סוף מצוה חקעג. ועוד.

(**) הובא גם בספר „מצות השט" בהקדמתו, וכן בסוף ז' מצות דרבנן שמונה. ושם: כפי שמצאתי בספר החינוך הנדפס אצל החומש (אלא שאינו כפי הסדר שבחינוך שם).

43) רמב"ם הל' סנה' פ"ד הי"א. וראה פיה"מ סנה' פ"א. בכורות פ"ד מ"ג.

44) ראה קונטרס הסמיכה למהר"י בירב (שבשרית מהרל"ח). תו"ש סוף כרך ט"ז.

45) כ"מ מלשונו „מכל ב"ד הגדול". וכדאי

„מעשה האדם ביד האדם כו“⁵⁵, „רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לצד טובה ולהיות צדיק הרשות בידו“⁵⁶; ועד“ להיפך. און ווי דער רמב"ם איז מבאר בארוכה⁵⁷.

ח. ע"פ הנ"ל — אז דאס וואס דער רמב"ם רעכנט נישט דעם מספר פון די מצות דרבנן איז מצד דעם וואס ע"פ הלכה האבן זיי נישט קיין „מנין“ והגבלה (און דער העדר המדידה והגבלה — ע"פ הלכת תורת אמת) —

יש לומר, אז דאס איז מתאים דער-מיט וואס איז מבאר (אין ספרים פון גדולי ישראל) אז דער מספר מדויק פון שבע מצות דרבנן איז משלים דעם מספר תרי"ך — כתר.

ע"ד ווי מ'עפינט בנוגע הלכות שב-תורה די צוויי ענינים: הלכות שבתורה ווערן אנגענופן⁵⁸ „תגא“, „כתרה של תורה“: און זיי האבן נישט קיין מספר, ווי עס שטייט „ועלמות“⁵⁹ אין מספר⁶⁰ אל תקרי עלמות אלא עולמות אלו הלכות דלית לון חושבנא“⁶¹.

און הא בהא תליא: מצד דעם וואס הלכות שבתורה זיינען פארבונדן מיט „כתר“ זיינען זיי בלי מספר. בדוגמא ווי א כתר גשמי וואס איז למעלה מן הראש און איז מקיף דעם ראש וואס דאס ווייזט אז עס איז העכער פון דעם מענטשן —

איז דאס כלל קיין סתירה נישט להנ"ל. ווייל אין די ספרים רעדט זיך ווי דאס איז בפועל (כולל גם לעת"ל?) וואס מלמע' איז אויסגעשטעלט אז עס וועלן בפועל נישט זיין מער ווי שבע מצות דרבנן (דער ב"ד וועלכער קען מחדש ומוסיף זיין — וועט מצות⁶² נישט מחדש זיין בפועל⁶³) און צוזאמען מיט די מצות דאורייתא זיינען זיי תרי"ך מצות — כתר.

אבער מצד דעם גדר פון מצות דרבנן ע"פ הלכה — קענען צוקומען נאך מצות⁶⁴ (און (אויך) אויף זיי איז חל דער ציווי „ע"פ התורה אשר יורוך“ און „לא תסור“).

בסגנון אחר קצת: דאס וואס „כלפי שמיא גליא“ אז בפועל וועלן זיין נאך שבע מצות דרבנן, איז נישט משנה כלל דאס וואס ע"פ הלכה קענען צוקומען נאך מצות דרבנן. ויתרה מזה: וויבאלד אז „רשות לכל אדם נתונה“ — טאן היפך התורה, קען ווערן אז דער ב"ד דארף ומחוייב מתקן זיין ולהוסיף מצוות לצורך השעה און מ'איז מחוייב לקיימן במ"ע ול"ת.

ו"ל דוגמא וע"ד ווי דער רמב"ם איז מבאר⁶⁵ לגבי דער ידיעה שלמעלה, אז דאס וואס „הקב"ה יודע כל מה שיהי“, איז נישט מכריח די בחירת האדם, און

ושהוא „כתר תורה“. אלא דשם, שז' אות' היתירות הן כנגד ז' מצות בינ' (וראה זה"ר שם, דף מצות בינ' מרמוזים בהאותיות ד) (סוף עשה"ד) „אשר לרעה“. וראה בית האוצר (להר"י ענגל) ח"א ה, ב ואל"ך. ואכ"מ.

(51) משא"כ גזירות וסיגים וכו'.

(52) וע"ד שכל הסנהדראות כולם — לא חידשו אלא שבע מצות!

(53) ואולי גם ע"ז קאי משינ' ועלמות אין מספר, ראה לקמן בפנים.

(54) בהל' תשובה ספ"ה.

(55) ל' הרמב"ם שם.

(56) ל' הרמב"ם שם רפ"ה.

(57) מגילה כח, ב. נתבאר באגה"ק סכ"ט (קנ, ב ואל"ך).

(58) ל' אדה"ז באגה"ק שם (קנא, א).

(59) שה"ש ו, ח.

(60) ראה תקיף בהקדמה (יד, ריש ע"ב). תכ"א

(מג, ב). זח"י רטז, סע"א. ובשה"ש שם, ט (ב) — הובא בלקו"ת שה"ש מ, ב: ועלמות אין מספר אין קץ לתוספת.

— זייענדיק פאַרבונדן מיט דער
מדרגה פון כתר, זיינען זיי ביידע בלי
מנין והגבלה.

והגם אז בנוגע זייער קיום בפועל אין
וועלט, און מנינם מצד „וועלט“ שבתורה —
איז פאַר אַן אַ הגבלה במצות אלו (ז') מצות
דרבנן) — ווי זיי שטייען אָבער אין הלכות
התורה (ובמילא — בס' הרמב"ם שהוא —
הלכות הלכות) קומט צו אַ חידוש גדול —
בלשון הרמב"ם עצמו כנ"ל (רס"ב) — אַז
זיי זיינען „עולה“ און „לאלפים רבים“
בפועל⁶⁶, למעלה ממדידה והגבלה —
בערך המספר דשבע⁶⁷.

און דורך דעם לימוד ההלכות בכלל
וואס ווערן אָנגערופן „תאג וכתרה של
תורה“, איז — „כל השונה הלכות בכל
יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב"⁶⁸.

(משניות אהש"פ)

(התועודות שלאחז — תש"מ)

און צוזאַמען דערמיט איז אַ כתר אמת
דאַרף זיין „הולם“ דעם ראש⁶⁹ עד"ז איז
„כתר עליון“ העכער פון מדידה
והגבלה, און צוזאַמען דערמיט איז ער
כתר דעשיי, דיצירה וכו' — און דער-
פאַר זיינען הלכות, וואס זיינען „כתרה
של תורה“, אַן אַ חשבון⁶².

וועד"ז (בסגנון אחר קצת) בנוגע די
מצות מד"ס⁶³, וועלכע זיינען פאַרבונדן
מיט תורה שבע"פ „מער" ווי סתם
הלכות: הלכות זיינען מבאר ומפרש
תושב"כ⁶⁴, אָבער מצות מד"ס זיינען
„מצות אחרות שנתחדשו“⁶⁵

61 שה"ז סימנו של מלך בית דוד (ע"ז מד,
סע"א) מלך בשלימות (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"א
ה"ז ואילך).

62 באגה"ק שם: וז"ש אשת חיל עטרת בעלה כי
התורה שבע"פ . . מעמדת חיילות הרבה כמ"ש
ועלמות כו' (כנ"ל). והיינו שהוא מצד מעלת הבינה
(וראה גם ד"ה מצה זו תר"מ פל"ז. ובכ"מ). אבל זהו
בענין הגילוי בפועל, אבל בשרשו — ה"ז גילוי
הכתר, רצון העליון, וכמו שממשיך שם: וכולן הן
בחי' רצון העליון ב"ה למע' מעלה ממעלת חכמה
כו'.

וראה המשך תרס"ז ע' שצב במעלת תושבע"פ
דביגיעתם ועמלם כו' (דחכמים) ה"ה ממשיכים
אור חדש . . וממילא כל הענינים באים בכחי'
התחדשות ממש . . וזהו ג"כ מה שבתורה שבע"פ
מתחדשים יריבו דיינים מאד ותלי תלים של הלכות
וכמא' ועלמות און מספר אלו הלכות כו' שזהו ג"כ
לפי שממשיכים בחי' אור חדש מהעלם העצמית
כו'.

63 במעלת דברי סופרים (מה שחביבין מדברי
תורה — שהשיר עה"פ א, ב) — ראה גם תו"א נב,
ד. לקו"ת פקודי ה, ד. המשך מצה זו הגיל פמ"א.
ובכ"מ.

64 ראה אגה"ק שם.

65 ראה המשך תרס"ז שבהערה 62.

66 ומובן גם ממקומות שבהערה 63, שמצות
שמד"ס הן מבחי' אור שלמעלה מהגבלת הכולים,
בדוגמת מצות ל"ת. וראה גם דרך חיים שער התפלה
פס"ד (עא, א ואילך). סה"מ תר"ס ע' קנה ואילך.
67 ע"ד התואר ע"פ הלכה ובנוגע לפועל: „מים
שאינו להם סוף“ (יבמות קכא, א. רמב"ם הל' גירושין
פ"ג הט"ז וה"כ) — אע"פ „שיודיעין לשער כמה
טפות יש בים“ (הריות י, סע"א).
68 מגילה שם בסוף הע' (וש"נ) — הובא
באגה"ק שם.

וראה רמב"ם (הל' תשובה ספ"ח): זה שקראו אותו
חכמים עוה"ב לא מפני שאינו מצוי עתה . . אין
הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד . . ולא קראוהו
עולם הבא אלא מפני . . (שבאין לו לאדם אחר חיי
העולם הזה).

שופטים ג

ס'איז אויך מובן פארוואס דער רמב"ם איז משמיט דעם טעם הדבר וואס שטייט אין גמרא „מ"ט כיון דגמירי כו' והני תו

כולם ואמרו חייב אתה, הוא פטור. ותראה דיוק לשונם שלא אמרו סנהדרין שדנו כולם לחובה אלא שפתחו שמורה על תחלת הדבור (פתח דברך יאיר — ל' הכתוב תהלים קיט, קל) כלומר תחלת דברך. ע"ש. ומסיים שם „וכך הם דברי הרמב"ם בהל' סנהדרין" (והרי הל' „פתחו כולם כו" שמביא הוא ברמב"ם ולא בגמ').

ולפי פירושו נמצא, שלא הי' כאן שום משא ומתן, אלא זה הי' ראשית ותחלת אמירתם (וראה גם שו"ת בית יצחק אורח סוף הספר השמטה לסי' נג). אבל במנ"ח מצוה עז (סק"ג) דאינו תלוי בפתיחה רק תלוי ביום הראשון אם היו כולם לחוב פטור ואם היו בתחילה כולם לחוב ואחר זה חזרו לזכות כדאי נהרג. ע"ש. ולפי פירושו צ"ל דאין דוה גופא קמלי הרמב"ם שתלוי הכל בפתיחה דיום ראשון (שוה אינו מפורש בגמ'). ובאמת שכן מפורש ביד רמה לסנהדרין שם דתלוי ביום ראשון (הובא לקמן הערה 17). וכן משמע מכאן הגולה למהר"ל בבאר השני (דלא תלוי באמירתם הראשונה אלא בדעתם והסכמתם בדיו). וכן מוכח מדבש לפי להחידא אם מערכת ח אות כא (דמביא מהפוסקים „דדוקא אם כולם מטעם אחד אבל אם מטעמים חלוקים הו"ל רוב לחיובא, שא"ז שייך לאמירת כולם חייב בפתיחת הדיון). — אלא שמלשון הרמב"ם משמע שלא מקרי זה גמר דיוני. וראה לקמן בפנים. — ועצ"ע. — וראה לקמן הערה 28.

א. אין הלכות סנהדרין פסק'נט דער רמב"ם: סנהדרין שפתחו כולם בדיני נפשות תחלה ואמרו כולן חייב הרי זה פטור עד שיהיו שם מקצת מזכין שיהפכו בזכותו וירבו המחייבין ואחר כך יהרג.

דער מקור דברי הרמב"ם איז די גמרא אין סנהדרין² וז"ל: סנהדרין שראו כולן לחובה פוטרין אותו מ"ט כיון דגמירי הלנת דין למעבד ל' זכותא והני תו לא חזו ל'.

דאס וואס דער רמב"ם זאגט „שפתחו כולם בדיני נפשות תחלה ואמרו כולן חייב" און איז משנה פון לשון הגמרא „שראו כולן לחובה" — איז דאס בפשטות בכדי לפרש יותר (כדרך בתראי בכלל)⁴, אז דאס וואס די גמרא זאגט בקיצור „ראו כולן לחובה" מיינט „פתחו כולם. . תחלה ואמרו כולן חייב", דהיינו אז באלד בתחילת הדין⁵ איז ביי די דיינים ניט געווען קיין סכרא לזכות, נאר גלייך בתחלה „אמרו כולן חייב".

(1) רפ"ט.

(2) יז, סע"א (כמצויין במפרשי הרמב"ם — רדב"ז, כס"מ וכו').

(3) בדק"ט שם הובאה גירסא מכ"י שמסיים, (תו לא חזו ל' זכותא. וכן הובא ברדב"ז וכס"מ שם. וראה לקמן הערה 16.

(4) ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד. ועוד.

(5) וי"ל דהרמב"ם למדו מלשון הגמרא גופא „ראו כולן לחובה", ולא „דנו" וכיריב, שמה משמע שלא הי' זה אחר משא ומתן, כ"א ראו כלם לחובה, תיכף בתחילה. וראה הערה הבאה.

(6) ראה בספר „מלחמת מצוה" (עשהו רבינו שלמה בן רבינו שמעון דוראן המכונה רשב"ץ בעהמ"ס התשב"ץ" — מהשער דפוס ואורשא, חש"ד) „אליא מיד כשעמד לפני העדה למשפט פתחו

(*) ודוחק גדול לומר שכוונתו שמכיון שאמרו בן להחוטא (כלשוננו שם „חייב אתה") אי"כ הרי"ז היפך הדין דאין פותחין בדיני נפשות לחובה אלא לזכות (סנהדרין לב, א) (כמשנה). רמב"ם הל' סנהדרין פ"י ה"ז. וכפי שששמעט לכאן גם מממשך לשוננו שם „אבל אם נשאו ונתנו בזכותו ופתחו לו לזכות ואמרו לו אל תירא כו", כי פתיחה בזכות להחוטא אינה שייכת לנודין (ראה מניח שבפנים ההערה).
(**) משא"כ להפירוש בשיטה שבסוף חזמרא וחיי סנהדרין כאן (בשם הרא"ש. ובקהלת יעקב (אלגאזי) לשון חכמים ס"י תלא בשם המאירי). פ"י רבינו מאיר ממנהרין להרגו מיד" — נמצא דהוי גמר דין שלהם.